

PFU-SAK NR. 029/13

KLAGER: Sentrumsadvokaten ved bistandsadvokatene
Meyer, Nilssen og Hamre p.v.a. klienter

ADRESSE: Bergen

TELEFON:

PUBLIKASJON: NRK

PUBLISERINGSDATO: 12.01.2013

STOFFOMRÅDE: Krim/justis

GENRE: Nyhetsreportasje

SØKERSTIKKORD: Kildebruk, kontroll av opplysninger, konsekvenser medieomtalen kan få for barn

REGISTRERT: 31.01.2013

BEHANDLET I SEKR.: 31.01.2013

BEHANDLES I PFU: 30.04.2013

FERDIGBEHANDLET: 30.04.2013

BEHANDLINGSTID: 90 dager

KLAGEGRUPPE: Advokatklage (pva klienter)

PFU-KONKLUSJON:

HENVISNING VVPL.:

RETTSBEHANDLING:

OMTALE/ANONYM.:

MERKNADER:

SAMMENDRAG:

NRK publiserte **lørdag 12. januar 2013** en reportasje i Lørdagsrevyen som omhandlet en 38 år gammel rumensk kvinne som satt fengslet i Norge dømt for menneskehandel. Dagsrevyen hadde også besøkt kvinnens familie i Romania. Innslaget gjengis i sin helhet:

«Mirela Mustata (MM): - Jeg har ikke gjort noe som skulle føre til fengsel i 2 år og 4 måneder. Jeg ber om at rettferdigheten seirer. Jeg har ikke gjort det jeg er dømt for. Jeg håper av hele mitt hjerte at de som kjenner sigøynernes tradisjon, tror meg.

Runar Henriksen Jørstad, reporter, (RHJ): - En enke som har gjort alt hun makter for at barna ikke skal sulte? Eller en menneskehandler som har tvunget barna sine til å stjele, tigge og selge smykker på gata? Det siste, mente Bergen tingrett og dømte henne for grov menneskehandel.

MM: - Jeg gjorde alt jeg kunne for å ta vare på barna mine. Jeg tok med datteren min til Norge slik at jeg kunne beskytte henne.

RHJ: - Når vi møter 38-åringen, har det akkurat blitt 2013. Trebarnsmoren håper dette blir året alt snur. Året det norske rettsvesenet vil tro henne. At hun frifinnes i ankesaken og kan reise hjem.

MM:- Nå venter jeg bare på ankesaken. Jeg må prøve å holde ut til dette er over. Dette er Bobi, [navn; sekr. anm.] og Arabu. Jeg ser på barna mine hver dag og gråter.» (Peker på bilder av barna)

Dagsrevyen oppsøkte også kvinnens familie i Romania:

«RHJ: - 250 mil unna Bergen fengsel ligger Gajnenimari. Landsbyen Mirela Mustata kommer fra. Her bor det kun romfolk. De utgjør hoveddelen av Romanias fattige befolkning og de fleste lever i slike landsbyer.

Arabu, Mirelas sønn (A): - Jeg savner moren min. Det er veldig vanskelig uten henne.

RHJ: - Arabu var femten år da moren ble arrestert i Norge. Han har måttet klare seg alene i Romania.

A: - Det er ikke sant at moren vår utnyttet oss. Det er slik familiene våre lever. Vi vil ikke at bare mamma skal jobbe. Vi reiser sammen og jobber sammen. Vi selger ringer, rett og slett. Slik har det vært i hundrevis av år.

RHJ: - Han har sluttet på skolen, selv om han bare er 17 år. Etter at moren ble fengslet har han ikke penger til skoleskyss. Han får heller ikke jobb noe sted.

A: - Vi er sigøynere. Vi er annerledes. Vi har ikke lang utdannelse. Det er vanskelig å få jobb. Når folk skjønner at vi er sigøynere, vil ingen ansette oss.» (Romania-innslag slutt)

Tilbake i Norge:

«RHJ: - I 2010 ble et rumensk reisefølge pågrepet i Bergen. Alle var i slekt. To år senere begynte rettsaken. Politiet mente de voksne utnyttet barna.

Talsmann for politiet (PT): - De er utnyttet fordi at de er i en sårbar situasjon og er blitt satt til å gjøre arbeidsoppdrag, kriminelle arbeidsoppdrag som stjeling og salg av falske gullvarer. Altså ved bedragerier. Det er utnyttning for å skaffe til veie penger for de tiltalte.

RHJ: - Mirela Mustata, hennes eldste sønn, Bobi, og fire andre slektninger ble tiltalt i Norgeshistoriens største menneskehandelssak. Rettssaken gikk over tolv uker. 130 vitner var innkalt. Er dette menneskehandel?

Vibeke Hein Bæra, forsvarer (VHB): - Slik vi vurderer det, så er det ikke menneskehandel. Dette er sigøyneres tradisjonelle måte å leve på. Hvor de tar med barna sine ut og reiser. De selger gull og de tigger penger, som går inn i fellesskapet. Dette er ikke utnyttelse.

RHJ: - Ekspertene på romkultur forklarte i retten at de mener det ikke er menneskehandel når romfolk reiser i familiegrupper med egne barn eller svigerbarn, og selger smykker. Selv om barna deltar i salget. En ekspert kalte saken en stor kulturkollisjon. Bergen tingrett var uenig. Retten mente barna var i Norge ufrivillig og at de ikke hadde mulighet til å komme seg ut av situasjonen de var i. Alle de seks tiltalte ble dømt til fengsel.

VHB: - Dette er en unik sak. Dette er , så langt jeg kjenner til, den eneste saken i Norge, og også i Skandinavia og Europa, av en slik karakter og hvor man er domfelt.

PT: - Ingen ønsker seg vel et samfunn hvor den enkelte får lov til å definere hva han anser som kriminelt. Og så skal man da gå fri en straffeforfølgelse fordi en selv anser det ikke som kriminelt. Ingen ønsker et sånt samfunn. Og romfolket må forholde seg til norsk lovgivning når de er i Norge.

Tilbake i Romania:

RHJ: - Kvinnene anket. Bobi og de to andre mennene vedtok dommen. Bobi har sonet ferdig og er nå tilbake i Romania. Han sier han er uskyldig men ikke turde anke. Han måtte komme seg hjem fortest mulig for å ta vare på datteren.

Bobi, Mirelas eldste sønn, (B): - Han fengslet oss for menneskehandel helt uten grunn. Se her står kona. Tror dere virkelig hun er et offer for menneskehandel?

(Telefonen ringer)

RHJ: - Det er Mirela. Hun ringer hjem et par ganger i måneden.

Bobis datter til Mirela i telefonen: Når kommer du hjem? (Mirela gråter) Ikke vær lei deg.

RHJ: - Også Isabela vil snakke med sin svigermor. Kvinnen som er dømt for å ha utnyttet henne.

Isabela, Bobis kone, (I): - ikke gråt. Nå er det ikke lenge til de slipper deg løs. Du har ikke gjort noe. Du er uskyldig. I ankesaken vil sannheten komme fram.

Tilbake i Norge:

RHJ: - Dette skulle vært historien om Mirela Mustata sin kamp for å bli trodd på og frifunnet i lagmannsretten. Om hvordan en høyere domstol skulle avgjøre om det å ta med egne barn til Norge, for på ulike vis å skaffe penger til familien, er straffbart? Eller om det bare er den del av romfolkets årelange kultur? Men i Bergen fengsel har noe skjedd etter at vi besøkte henne. Rett før ankesaken, som skulle begynne på mandag, ombestemmer Mirela seg. Hun trekker anken. I dag gjorde de to andre dømte kvinnene det samme. Derfor blir det ingen ankesak.

VHB: - Hun har ingen tro på at hun får en rettferdig rettegang. Nå velger hun heller å måtte leve med den dommen, som hun mener er dypt urettferdig.

RHJ: - Om en måned kan Mirela reise hjem til Romania. Da er dommen ferdig sonet. En ny rettssak ville tatt lang tid. I tillegg hadde hun risikert enda strengere straff, dersom kampen for frifinnelse ikke hadde ført frem i ankesaken. Mirela sier hun ikke orket tanken på nye måneder innesperret langt unna familien.

VBH: - Jeg kjenner jo en uro og opplever det som skremmende at denne dommen skal bli stående. Og er urolig for hvilken presedens den skal få for senere saker.

RHJ: - Når Mirela snart kommer hjem til landsbyen hun bor i, venter ingen jobb. Selv om hun er dømt for menneskehandel, må hun snart reise ut av Romania for å skaffe penger til familien. Barna kommer til å bli med henne. Det er sånn romfolket lever.»

KLAGEN:

Klagerne er bistandsadvokatene til de fornærmede i den omtalte straffesaken (deriblant Mireals datter og svigerdatter). Klagerne mener NRK har fortiet og bagatellisert så viktige sider av den omtalte saken at det skapes et feilaktig inntrykk. Det vises også til identifisering av datteren, og til det klager mener er grove formelle feil når det gjelder intervjuet med svigerdatter. Klager anfører brudd på Vær Varsom-plakatens punkt 3.2 (kildebruk og kontroll av opplysninger), punkt 4.1 (saklighet og omtanke), punkt 4.7 (identifisering) og punkt 4.8 (konsekvenser omtalen kan få for barn).

Bakgrunn:

Klager opplyser at den omtalte romkvinnen var dømt for grov menneskehandel med tre barn, deriblant sin egen 13 år gamle datter. Kvinnen ble i tillegg domfelt for medvirkning til voldtekt av datteren og for å ha giftet henne bort mot hennes vilje da hun var 11 år (tvangsekteskap). Det vises til vedlagte dom fra Bergen tingrett (juli 2012).

Det opplyses ellers at romkvinnen anket dommen, og at ankesaken skulle opp for lagmannsretten mandag 14. januar. Fredag 11. januar trakk imidlertid kvinnen anken. NRK var kjent med at tingrettens dom var rettskraftig da kanalen publiserte reportasjen lørdag 12. januar.

Skjevheter i dekningen:

Når det gjelder selve reportasjen, anføres det at den fremstår som «svært lite objektiv, inneholder flere faktafeil og er på flere punkt direkte misvisende». Det vises til at det ikke opplyses at kvinnen er domfelt for medvirkning til voldtekt av egen datter og for tvangsekteskap av samme datter. Datteren, som er tatt hånd om av svenske barnevernsmyndigheter, vil ikke tilbake til moren fordi hun frykter seksuelle overgrep, utnyttning og tvangsekteskap, skriver klager, og klager hevder NRKs reporter visste dette.

Det reageres også på at NRK heller ikke opplyser at kvinnen er domfelt for grov menneskehandel med to andre mindreårige barn. Klager mener kvinnen fremstilles som en kvinne som kun har hatt med egne barn på reise til Norge og at de drev med salg av smykker: «Det opplyses intet om at utnyttelsen også besto i at jentene ble brukt til tyverier, som "lokkeduer" for sexkunder og at smykkene de solgte var merket som ekte gull, og at salgene således var å anse som bedrageri.»

Videre skriver klager at NRK feilaktig påstår at kvinnen blir returnert til Romania etter endt soning, og «at hun igjen må ut på reise for å skaffe penger til familien, at barna blir med henne, og dette er fordi det er slik romfolk lever». Det vises til at kvinnen skal rett i fengsel i Romania for å sone en dom (4 år) for bedrageri hun er domfelt for der. Videre kommer ikke datteren til å bli med på flere turer, da hun bor i fosterhjem i Sverige (på hemmelig adresse). Det samme gjør et annet barn. Klager skriver: «Barnevernet frykter for barnas sikkerhet etter

grove seksuelle overgrep, tvangsekteskap og utnytting. [...] Dette unnlater NrK-Dagsryven å opplyse om, og gir heller ikke påtalemyndighet, bistandsadvokater og barnevern anledning til å uttale seg.»

Det vises ellers til at det heller ikke opplyses at kvinnen er domfelt og bøtelagt en rekke ganger tidligere for vold, tyveri og bedrageri i Norge, Sverige og Romania. Klagerne mener også at det i reportasjen forties det faktum at alle de seks domfelte har akseptert hva de faktisk er domfelt for. Klager skriver: «At en forsvarer i kjølevannet av en slik misledning gir mulighet til å uttrykke bekymring for at dommen blir stående, uten at reporter verken selv kommentere dette eller gir andre anledning til å komme til orde gir et særlig misvisende resultat.» Klagerne mener en slik fremstilling av saken påvirker allmennhetens oppfatning av politi, påtalemyndighet og domstolenes arbeid på en svært uheldig måte.

Identifisering/konsekvenser for barna (datter/svigerdatter):

Klagerne mener NRK med reportasjen har bagatellisert alvorlige straffbare handlinger mot mindreårige barn, og reagerer også på at ikke barnas bistandsadvokater har fått anledning til å kommentere påstandene fra de domfelte. Det vises til at NRK i reportasjen navngir datteren, og slik klager ser det, er dette i strid med plakats punkt 4.8 (barns identitet skal som hovedregel ikke røpes i familietvister, barnevernssaker og rettssaker).

Det vises ellers til NRKs identifisering og intervju av svigerdatteren (en av de fornærmede). Det opplyses at hun er 17 år og under barnevernet i Romanias omsorg/tilsyn. Det vises til at det ikke er innhentet samtykke fra barnets verge (barnevernet i Romania), og klagerne skriver: «Tvert om har NrK-Dagsrevyen opplyst at man kun innhentet samtykke fra MM sin familie (som er de samme personer som er domfelt for å ha utnyttet NN). NrK-Dagsrevyen intervjuet således et mindreårig offer for menneskehandel uten å klarere dette med barnets verge, kun med de personene som er dømt for å ha utnyttet barnet.» Det vises ellers til at sønnen/ektemannen Bobi (som ble dømt i tingretten for å utnytte både kone og søster) får stille spørsmålet om kona ser ut som et offer for menneskehandel, og at dette skjer uten at NRKs reporter gjør oppmerksom på at utnyttelsen av jenta skjedde i 2008 da svigerdatteren var 13 år gammel. Det opplyses også at hun ble gift med Bobi da hun var 12 og gravid med ham da hun var 14. Klager skriver: «Det var med andre ord en gjerningsmann som intervjuet sitt offer om en medskyldigs rolle i et overgrep mot henne uten at dette på noe vis fremgår i reportasjen. Opplysninger som kunne satt utsagnet til Bobi og MM i et annet perspektiv ble fortiet.» Alt dette var kjent for NRKs reporter, skriver klager.

TILSVARSRUNDEN:

NRK beklager på det sterkeste. Kanalen er enig i at den påklagede reportasjen er i strid med Vær Varsom-plakaten og at den aldri skulle vært sendt.

Det opplyses at intensjonen med reportasjen var «å rette søkelyset på menneskehandel og romfolkets tradisjonelle levemåte med å ta med barna ut på reiser for å skaffe penger gjennom tigging og salg av smykker.»

NRK skriver: «Dessverre utelater reportasjen viktig informasjon om den intervjuede Mirela Mustafa som er reportasjens hovedperson. Hun skal ifølge dommen ha medvirket til voldtekt av sin mindreårige datter i forbindelse med fullbyrding av ekteskap etter romfolkets tradisjon. Dette skal ha skjedd i Romania i 2008. Hun skal også ha presset

datteren til å akseptere tvangsekteskapet. Dommen gjelder også tyveri og bedrageri og utnyttelse av svigerdatteren som er intervjuet. Videre gir reportasjen et feilaktig inntrykk av at familien vil bli gjenforent etter at Mirela Mustafas soning er over.» Ifølge NRK ble det her foretatt en feil redaksjonell beslutning.

Når det gjelder beklagelsene, opplyses det at NRK i Dagsrevyen 25. januar beklaget at reportasjen ble sendt (se vedlegg): «NRK har også beklaget i flere skriftlig innlegg, intervjuer og debatter. Reportasjen ble også tatt opp i NRK2-programmet Aktuelt den 30. januar 2013, der Kringkastingssjefen beklaget saken. NRK har vært i dialog både med bistandsadvokater og statsadvokaten i Hordaland med sikte på å rette opp inntrykket reportasjen har skapt. Vår beklagelse er også overbrakt den fornærmede jenta via hennes bistandsadvokat.»

Det opplyses også at NRK har innført flere strakstiltak for å sikre etikken i NRKs nyhetssendinger. Tiltakene er: «Redaktør på jobb frem til kl. 20. Alle gravesaker skal godkjennes av redaktør eller redaksjonssjef før publisering. Fast og systematisk evaluering av sendingene foretatt av eksterne. Presseetikk skal være et punkt i all programevaluering. Bedre opplæring i etikk av nye medarbeidere. Alle redaksjonelle medarbeidere i NRK skal innen 1. juni delta i en gjennomgang av det etiske regelverket for å øke bevisstheten rundt dette. Forbedre rutiner for håndtering av feilvurderinger. NRK håper tiltakene vil øke bevisstheten rundt vår redaksjonelle etikk og bevisstheten rundt journalistiske arbeidsmetoder, kildekritikk og arbeidsrutiner.»

Klageren hadde ikke ytterligere kommentarer, men opprettholder klagen.